

XƏZƏRYANI ÇÖKƏKLİKDƏ AĞCAGİL DƏNİZİNİN PALEOAXIMLARI

Səbinə Həməşəyeva Muradova, Səidə Məmmədova

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti, Bakı
sabina.yashar@mail.ru, saida.mammadova1971@mail.ru

Şərqi Azərbaycanda ağcagil dənizlərinin paleoaxımları xüsusi üsullarla öyrənilməmişdir. Şimali Qafqazda bu tədqiqatları N.V.Neruçev aparmışdır. Paleoaxımların öyrənilməsinin hövzə analizində və paleocoğrafiyada əhəmiyyəti müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

Bu tədqiqat nəticəsində biz Qusarçay, Qudyalçay və Gilginçayın dərəsində alt ağcagil çöküntülərinin kəsilişlərində qalınlığı 0,3-1,5 m arasında dəyişən, həmcins, çəpəyli teksturaya malik xırda dənəli qumdaşları aşkar etdik. Onlar kəsilişdə bir neçə dəfə təkrar olunurdular. Biz onları çayın vadisində izləyərək bir sıra tədqiqat apardıq. Hər çıxışda çəpəyli qumdaşları layında çəp laycıqların meyl bucaqlarını və azimutlarını ölçdük. Sonra alınmış nəticələr əsasında N.V.Vassoyeviç üsulu ilə gil diaqramları düzəlddik (cədvəl 1).

Cədvəl 1

Qusar-Şabran çökəkliyinin şərq hissəsində ağcagil kəsilişlərinin sublitoral çöküntülərində çəpəyli qumdaşları və alevrolitlərdə laycıqların yatım elementlərinin ölçü nəticələri

Ağcagilin çəpəyli qumdaşları və alevrolitlərin kəsilişləri	Ölçülərin nömrələri	Çəp laycıqların yatım azimutu (β) dərəcələri	Laycıqların yatım bucağı dərəcələri
(Qusarçay) Quzun kəndi	1	22	15
	2	30	20
	3	18	21
	4	25	18
	5	28	25
	6	35	15
	7	40	20
Qudyalçay	8	50	25
	9	45	15
	10	70	18
	11	60	20
	12	65	22
	13	80	20
	14	78	18
Qızılçay	15	80	25
	16	110	23
	17	90	20
	18	120	18
	19	125	20
	20	130	16
	21	140	15
Gilginçay	22	110	25
	23	115	28
	24	125	18
	25	128	20
	26	130	23
	27	145	25
	28	170	27
	29	160	20
	30	150	18

Alınmış nəticələr Giləzi burnundan Ş.Q. və Ş.Ş. istiqamətlərdə alt ağcagil dənizinin Qusar körfəzində axan paleoaxımların istiqamətini bərpa etməyə imkan verdi. Sonra alınmış nəticələri alt ağcagil əsrinin paleocoğrafi xəritəsinə keçirdik. Qeyd etmək lazımdır ki, bizim ağcagil dənizinin Qusar körfəzində müəyyən etdiyimiz axımların istiqaməti N.V.Neruçevin (2) Şimali Qafqazın ağcagil dənizi üçün tərtib etdiyi paleoaxım sistemi ilə yaxşı uzlaşır və onların qranulometrik spektrində axım qumdaşları yaxşı çeşidlənmişdir. Burada 0,1-0,25 mm fraksiya dənələrin 80-90%-ni təşkil edir ($S_{\Sigma}=2.8-3.0$). Axım çöküntülərində CaCO_3 -ün miqdarı 5%-dən yuxarı qalxmır. Bəzən axım qumdaşı layların altında yatan gillərin səthində sualtı axımların izləri müşahidə edilir. Onlar axım istiqamətində dib heroqlifi əmələ gətirirlər. Gillərin səthində olan axım dillərinin istiqaməti çəpəyli laycıqların azimutları ilə demək olar ki, oxşar istiqamət təşkil edirlər. Bu iki istiqamətin azimut fərqi $2-3^\circ$ arasında dəyişir. Alınmış nəticələr öz növbəsində göstərir ki, ağcagil dənizində fəaliyyət göstərmiş axımlar sahil boyu axmaqla yanaşı, bəzən 50-70 m dərinliyə enərək, dib çöküntülərində, lillərdə iz buraxaraq tektoqliflər əmələ gətirmişlər. Ancaq biz yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, ağcagil dənizinin paleoaxımlarının istiqamətini axım qumdaşlarında aşkar etdiyimiz çəpəyli teksturanın tədqiqat nəticələri əsasında həyata keçirmişik. Paleoaxım çöküntülərini biz Şamaxı-Qobustanda, AKÇ, Yevlax-Ağcabədi və Acınohur çökəklikləri kəsilişlərində müşahidə etmədik.

Bununla biz qədim hövzələrin paleoaxımlarının ilkin tədqiqatının Azərbaycanada əsasını qoyduq. Gələcək tədqiqatların miosen hövzələrində aparılması məqsəduyğundur.